

TAULA RODONA:

L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ ARREU DEL MÓN

INTERVENCIÓ D'ISOLDA BIGBAVA I MARINA ABRÀMOVA: *L'ensenyament del català a l'URSS*

Els esdeveniments que varen incidir de forma positiva en l'ensenyament del català (llengua i literatura) i varen influir el sorgiment d'aquesta disciplina de manera pràctica a l'URSS són dos: l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'activitat de l'Ambaixada d'Espanya, dirigida aleshores pel senyor J. A. Samaranch. Des del 1978, ja es pot parlar del català com d'una disciplina independent que s'aprèn en algunes Universitats de l'URSS segons el programa d'ensenyament superior existent.

Aquesta iniciativa del senyor Samaranch fou acollida amb gran entusiasme i avui dia tenim un doble motiu per sentir-nos-en satisfets, ja que dues càtedres de la Facultat de Filologia de la Universitat de Moscou (la Càtedra de Filologia Ibero-romànica i la d'Història de Literatura Estrangera) se n'ocupen, partint cada una de les tasques plantejades de donar als alumnes de Lingüística i Literatura uns coneixements sòlids, d'una banda, del sistema gramatical normatiu partint de textos d'autors catalans (contemporanis) i, d'altra banda, de la història de la literatura catalana des dels seus orígens fins als nostres dies. El material del curs de llengua varia segons els objectius concrets i, bàsicament, es redueix als coneixements pràctics comunicatius.

Un altre centre important pel que fa a l'estudi de la llengua catalana és l'Institut de Lingüística de l'Acadèmia de Ciències de l'URSS. Durant molts anys, una secció d'aquest Institut, amb la senyora Elena Wolf com

a cap de departament, es dedicava a les investigacions de lingüística comparada i el català n'ocupava sempre un lloc clau.

La producció científica de la senyora Wolf referent als problemes de llengua catalana és ben coneguda entre els especialistes.

Ara bé, a l'URSS l'ensenyament del català compta tan sols 12 anys d'existència. Els altres dos centres que s'hi dediquen són les Universitats Estatsals de Leningrad i Kíev.

S'ha de subratllar que l'interès per la cultura catalana es manifesta en dos dominis: 1) investigació científica; 2) traducció literària.

S'ha de dir que els autors de gran part d'aquesta producció científic-literària són els llicenciats de la Universitat de Moscou. Podem afirmar, orgullosos, que la nostra Universitat és el principal centre de divulgació de la cultura romànica. És per això que bona part del nostre discurs el dediquem a la nostra activitat pròpia i a les dificultats que tenim.

A la Universitat de Moscou el català es redueix a l'ensenyament universitari i s'aprèn en combinació amb una altra llengua romànica (les més corrents són el castellà o el francès).

Aquest sistema té, per una banda, un avantatge i és que se suposa que els alumnes ja gaudeixen d'una sòlida base lingüística d'aquestes llengües quan comencen a aprendre català, però, per l'altra, té un inconvenient: els alumnes de segon curs poden tenir només quatre o cinc hores setmanals de català, la qual cosa ens sembla insuficient.

Normalment hi ha una inscripció de cinc o sis persones per curs. Pel que fa als cursos d'Història de la llengua i de la literatura catalanes, no són inclosos en la llista de disciplines obligatòries.

L'assistència als seminaris (de lingüística o literatura) permet als alumnes d'escollir el tema que millor correspongui als seus interessos i l'elaboració del qual els dóna la possibilitat d'escriure al final de l'any un treball de caire científic que nosaltres anomenem «treball de curs», que és una mena d'informe anual. Així doncs, al llarg de cinc anys d'estudi a la Universitat, l'alumne escriu quatre treballs de curs i, quan acaba la carrera, universitària escriu la tesina. Una comissió de professors de la Càtedra de llengua o de literatura avalua la tesina i, si el treball fet i l'alumne segons les seves capacitats s'ho mereixen, la comissió li dóna una recomanació que li permet continuar els seus estudis de doctorat, que a l'URSS s'anomena «aspirantura». Això suposa una tasca netament científica. Les

«aspirantures» existeixen en tots els centres d'Ensenyament Superior i en els Instituts Científics. Això vol dir que, si hi ha una plaça vacant l'alumne de la Universitat pot continuar els seus estudis en qualsevol dels llocs on hi ha l'especialitat que l'interessa. L'«aspirantura» dura tres anys i, al cap d'aquest període, l'alumne escriu un treball científic més aprofundit segons el tema elaborat i escollit conjuntament amb el tutor que l'ha dirigit i que n'és el responsable.

Els alumnes quedem molt reconeguts als professors que vénen cada any de Catalunya a la Universitat de Moscou i fan classes de llengua catalana. El tracte amb els professors catalans és l'única possibilitat real per als nostres alumnes d'escoltar la llengua viva. El procés de l'ensenyament, però, seria, segons el nostre parer, més efectiu si els professors catalans tinguessin a la seva disposició pel·lícules o documentals que tractessin diferents aspectes de la vida de Catalunya d'avui, de la seva història i cultura.

A partir dels temes dels col·loquis dels darrers anys que hem anat coneixent, ens hem adonat que els problemes de l'ensenyament de llengua i literatura catalanes als altres països vénen a ésser els mateixos. El principal és la manca de possibilitats dels alumnes d'aplicar els seus coneixements en el futur o bé, si n'existeixen, aquestes són molt reduïdes.

En relació amb tot això creiem oportú exposar unes propostes concretes:

1) Desenvolupar els contactes entre els alumnes de catalanística mitjançant a) exposició (o intercanvi) dels treballs científics i traduccions fetes pels alumnes; b) organització d'encontres d'alumnes en qualsevol país on s'aprèn català; c) la possibilitat per als millors alumnes de fer pràctica i estudiar a la Universitat de Barcelona en el termini d'un o dos anys (aquest últim cas és molt important per a nosaltres perquè no es tracta de dominar només la llengua sinó d'estudiar la filologia catalana perquè, al capdavall, creiem que el nostre objectiu és crear especialistes capaços de divulgar la cultura catalana fora de Catalunya).

2) A més a més, si volem que els nostres alumnes vagin progressant, cal convertir el català en el mitjà de comunicació entre els especialistes en diferents àrees de la ciència, cultura, art, etc. Això suposem que permetrà d'ampliar l'esfera d'aplicació del català, d'eleva-lo a un altre nivell més alt entre altres llengües europees, la qual cosa contribuirà a la difusió de

la cultura catalana arreu del món. Tot plegat es desenvoluparà d'acord amb l'interès dels grups d'estudiants que, segons sembla, anirà creixent.

3) En relació amb tot el que hem exposat, creiem oportú proposar la creació d'un fons internacional pagat pels seus membres per tal de donar als estudiants d'altres països l'oportunitat d'estudiar a les Universitats o altres Institucions de Catalunya.

INTERVENCIÓ DE JENNY BRUMME: *La situació a la República Federal d'Alemanya (amb especial atenció a l'ensenyament del català a l'est d'Alemanya)*

Essent la primera vegada que un professor de l'est d'Alemanya pot participar en un dels Col·loquis Internacionals de Llengua i Literatura Catalanes i disposant només d'un temps reduït, em permeto de donar-vos una panoràmica de l'ensenyament del català als cinc nous *lands* d'Alemanya. Cal tenir en compte que, després de la Segona Guerra Mundial, l'ensenyament del català a les dues Alemanyes va seguir camins totalment diferents. Mentre que a la República Federal, a partir de 1950, la llengua i literatura catalanes van recuperar la seva importància, a la República Democràtica no hi havia activitats fins a finals dels anys 70. A més a més, hi havia només un sol centre, la Universitat de Leipzig, on s'impartia el català. A l'oest, el 1988, 29 universitats van oferir cursos i seminaris especials de català. Per iniciativa de Til Stegmann es va establir, a Frankfurt, la biblioteca catalana més important i voluminosa de fora dels Països Catalans i també l'Oficina Catalana. El 1983 es va fundar l'Associació Germano-Catalana; inscriure-s'hi com a membre estava prohibit als alemanys de l'est perquè tota col·laboració amb els altres alemanys era malvista pel govern. L'últim catedràtic amb formació catalanista que va treballar a l'est (abans de passar a l'oest), va ser Rudolf Brummer, professor de filologia romànica a Rostock des del 1948 fins al 1959.

Al començament dels anys 80, Klaus Bochmann, professor a Leipzig, va atreure l'atenció sobre la situació lingüística a Espanya i va suggerir al Ministeri de Ciències i Educació de donar llum verda a la dedicació al català. El 1982, es va iniciar el primer curs de català a la Universitat de

Leipzig. Jo mateixa, amb coneixements reduïts aleshores, obtinguts durant els meus estudis a Bucarest, vaig fer de professora. L'ensenyament del català, però, resultava difícil a causa de tres raons:

1) el desinterès dels estudiants, que no coneixien la situació per no poder viatjar a l'oest,

2) la falta d'interès per part de l'administració universitària, que impediria contactes directes o oficials amb els Països Catalans,

3) la manca de manuals, llibres i tota mena de materials.

Només gràcies a l'entusiasme de dos o tres professors, Leipzig va arribar a ser conegut com a centre de català a tota Alemanya. Nosaltres, a vegades amb mètodes guerrillers, vam posar-nos en contacte amb especialistes catalans i alemanys, l'ajuda dels quals va ser essencial.

L'obertura de les fronteres i la possibilitat de conèixer l'oest van donar un fort impuls a l'ensenyament del català a Leipzig: després del canvi polític, va augmentar de cop la xifra d'estudiants. L'any universitari vinent comptarem per primera vegada amb un lector català. I l'exemple fa escola: les universitats de Rostock, Halle, Dresde, Jena, Greifswald i, naturalment, Berlín han articulat el seu interès en tenir lectors de català. La reorientació de l'ensenyament dels cinc nous *lands* seguint l'exemple d'Alemanya occidental, en el cas del català, una bona avinentesa per superar un dèficit evident.

INTERVENCIÓ DE KÁLMÁN FALUBA: *L'ensenyament del català a Hongria*

Si volguéssim caracteritzar amb una frase fredament objectiva la catalanística hongaresa, aquesta frase seria: vint anys de discreta continuïtat. Ampliant aquesta caracterització introductòria, diríem que el primer curs de llengua catalana es va engegar a la Universitat de Budapest (ELTE) l'any 1971-1972, com a assignatura optativa adreçada abans que res a estudiants de filologia espanyola. En un cert sentit, poca cosa ha canviat des d'aleshores: el centre principal dels estudis de català a Hongria con-

tinua essent el Departament d'Espanyol de la Universitat ELTE, i aquests estudis prenen cos, si no exclusivament, sí substancialment, en forma de cursos pràctics de llengua moderna. A continuació voldria matisar i enriquir aquest primer enfocament, volgudament antitriomfalista.

Hongria no s'ha destacat mai en el conreu de les filologies romàniques. És veritat que la francesa i la italiana s'ensenyen a nivell universitari des de fa gairebé dos segles, i la romanesa té càtedres a partir de la segona meitat del vuit-cents. Però contràriament a aquestes tres llengües *privilegiades*, els altres idiomes neolatins, i sobretot els de la Península Ibèrica, no havien estat objecte d'un estudi sistemàtic fins a la segona meitat dels anys 50 del nostre segle. És aleshores que es crea el Departament d'Espanyol de la Universitat de Budapest. La llista es completa a mitjan anys 70, amb la creació del Departament de Portuguès. Actualment funcionen, doncs, en aquesta Universitat cinc departaments de llengües romàniques (francès, italià, romanès, espanyol, portuguès); un ventall que no és tan ampli en cap altra de les restants tres facultats de lletres del país.

Tornem ara a la Universitat ELTE i el seu Departament d'Espanyol, centre principal de la catalanística hongaresa, que ofereix als seus estudiants cursos pràctics de llengua moderna. Es tracta d'una assignatura optativa de quatre semestres de durada, amb un total aproximatiu de cent hores lectives. El nombre d'estudiants hi ha estat sempre reduït, entre quatre i deu per promoció. Fins fa poc hem utilitzat material didàctic més aviat heterogeni i de creació pròpia. Últimament hem tractat de servir-nos d'elements del *Digui, digui*, curs que pensem aprofitar a fons a partir de l'any que comença. Amb això, volem transmetre als nostres estudiants coneixements homologables amb els adquirits en altres centres del món, avaluables als exàmens del Certificat Internacional de Català.

Parlo en primera persona del plural, i no ho faig per una falsa modèstia despersonalitzadora, ni per pruija majestàtica. És que som tres els professors del mateix Departament que coneixem el català i que ens dediquem amb major o menor assisuitat al seu ensenyament: a més del qui us parla, el company Károly Morvay, lingüista, i la professora Katalin Kulin, estudiant de les lletres. Durant els passats vint anys, ella va impartir en diverses ocasions cursos consagrats a la literatura catalana contemporània i també a la medieval; amb Károly Morvay vam dirigir seminaris so-

bre les llengües de la Península Ibèrica, en els quals el català ocupava un lloc preferent.

Els estudis de català realitzats pels nostres deixebles van donar naixement a un parell de memòries de llicenciatura de tema català. Voldria recordar-ne dues, dedicades al comportament dels pronoms adverbials *hi*, *en* i els seus congèneres en les llengües romàniques. Un altre resultat important d'aquests cursos és el fet que avui seria difícilment imaginable fer traduir a l'hongarès una obra literària catalana passant per una llengua transmissora. Disposem de bons traductors, excel·lents coneixedors del català, capaços de traduir directament tant Mercè Rodoreda, Llorenç Villalonga o Montserrat Roig com Ramon Llull o Joanot Martorell.

L'any passat ha portat una expansió dels estudis catalans a Hongria. Per una banda, el nombre dels que van començar a estudiar català a l'ELTE va superar àmpliament la desena; per altra, es va engegar un curs de català a la Universitat de Ciències Econòmiques del mateix Budapest. Hi ha indicis que aquesta expansió continuarà: tinc notícies d'un projectat curs de català a l'Escola Superior de Comerç Exterior de la capital hongaresa. Aquest sobtat augment de l'interès pel català pot tenir diverses explicacions, però una és decisiva: el fet que els Jocs Olímpics de 1992 tinguin com una de les llengües oficials el català. Hem de confiar que passada la febre olímpica quedi un aprofitable d'aquest interès conjuntural.

Per acabar, no puc deixar de referir-me a aquelles institucions que ens han fet possible crear un primer nucli de catalanística a Hongria, tot sabent que d'aquesta manera seré injust amb els particulars a qui no devem menys que a les institucions. Durant encara el franquisme, podíem comptar amb l'Òmnium Cultural. A partir dels anys de la transició mantenim relacions més que fructíferes amb la Fundació Congrés de Cultura Catalana. Últimament, rebem un ajut molt eficaç del Govern català, ajut que es manifesta, entre d'altres coses, en tramesa de material didàctic, de premsa i de literatura en català. L'any acadèmic 1990-1991 va representar un canvi qualitatiu en la nostra tasca la creació d'un lectorat de català, dotat conjuntament per la Generalitat de Catalunya i la Universitat de Budapest. La plaça de lector està coberta per Maria Fradera.

El passat i el present dels estudis catalans a Hongria ens autoritza a fer

projectes d'ampliació i d'aprofundiment. Es tractaria de sistematitzar i concentrar en forma de programes d'estudi els cursos universitaris basats en el coneixement del català, amb l'objectiu de crear una especialització —o fins i tot una llicenciatura— en filologia catalana. Però això per ara no passa de ser un projecte.

INTERVENCIÓ D'ANTONI NUGHES: *Situació de l'ensenyament de la llengua catalana a l'Alguer*

Crec que aquesta és la primera vegada que l'Alguer té veu en un Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i per això vull donar les gràcies més vives a tota la Junta de l'Associació.

Consideracions prèvies

1. L'Alguer és, com tots saben, l'indret més llunyà que, fora dels Països Catalans, ha conservat la llengua catalana. Aquesta llengua, però, és, avui més que mai, en una situació greu i en perill de desaparèixer entre una o dues generacions.

2. La llengua a l'Alguer té moltíssimes dificultats a viure tots els processos dinàmics que asseguren vitalitat a una llengua. Entre la causes principals:

— A l'Alguer, ninguna institució pública i sobretot el Municipi, que més de tots té l'obligació de fer-se càrrec i d'ésser promotora de la defensa de l'alguerès, mai públicament i en forma oficial ha proclamat la voluntat de tutelar i promoure, amb projectes ben definits i iniciatives concretes, l'ús, a tots els nivells, de l'alguerès, ni mai l'ha utilitzat, si no en casos excepcionalíssims i sempre en ocasió de contactes amb altres comunitats de llengua catalana.

Si volem ésser una mica més analítics és necessari precisar que el Municipi de l'Alguer té una conducta ambigua i contradictòria: generalment entusiasta de la llengua quan té contactes oficials amb autoritats i

institucions dels Països Catalans, no manifesta, però, a nivell operatiu i administratiu, cap interès pel problema lingüístic de l'Alguer.

— La llengua no té ningun suport dels mitjans de comunicació.

Les minories lingüístiques a Itàlia

1. L'article 6 de la Constitució Italiana tutela les minories lingüístiques.

En aquests 43 anys, però, qui s'ha pogut assegurar una efectiva tutela són solament la comunitat de llengua alemanya del Trentino Alto Adige, la comunitat francòfona de la Val d'Aosta i el Friuli.

Per les altres comunitats numèricament més petites, i doncs també per la comunitat de llengua catalana de l'Alguer, la comissió competent del parlament ha presentat i aprovat, al 1985, una proposta de llei; la proposta, però, no ha estat mai inserida en el calendari de treball del parlament.

2. La Regió Sardenya, després d'un intent popular (1982), amb un recull de firmes, d'introduir el bilingüisme, té en discussió al seu parlament una proposta de llei per la tutela de la llengua i de la cultura sardes; aquesta proposta, però, té poquíssima consideració de les minories lingüístiques de Sardenya.

3. Les associacions culturals alguereses han presentat al Municipi de l'Alguer diverses propostes perquè l'Estatut Comunal, així com preveu la llei 142/90, tuteli en forma clara i explícita la llengua local.

L'ensenyament de la llengua a l'Alguer.

A l'Alguer hi ha una sola institució, l'Escola d'alguerès «Pasqual Scanu», que té com a finalitat i activitat primària l'ensenyament de la llengua. De fet, és també l'única institució que, habitualment i de forma contínua, es fa càrrec de l'ensenyament comparat del català i de la corresponent variant algueresa.

Finalitats, característiques i organització de l'Escola d'alguerès «Pasqual Scanu»

— L'Escola d'Alguerès, fundada a l'octubre del 1982, a més d'activitats culturals per la promoció i la defensa de la llengua, cada any organitza cursos de llengua.

— Les inscripcions són estades, per cada any, de 80 a 100.

— Els cursos tenen una durada de set mesos (de novembre a maig).

— Els cursos són diferenciats segons l'edat i el nivell de preparació cultural dels alumnes. Generalment hi ha

+ un curs per minyons de l'escola primària (de 7 a 11 anys),

+ un curs per adults,

+ un curs per professors.

— La cadència de les lliçons és setmanal.

— L'Escola d'alguerès és essencialment privada.

— L'Escola és també pràcticament gratuïta i els alumnes paguen únicament una petita quota de inscripció.

— Conseqüentment, qui treballa a l'Escola ho fa en forma absolutament gratuïta.

— L'Escola d'alguerès «Pasqual Scanu» no té cap ajut o suport de part de les institucions públiques, comunals o estatals,

+ ni a nivell econòmic

+ ni a nivell de projecte de política lingüística.

— L'Escola s'ha proposat sempre, com a finalitats prioritàries:

+ reconquistar el major nombre possible d'algueresos a l'ús quotidià de la pròpia llengua;

+ salvar el patrimoni lexical que s'està depauperant ràpidament;

+ donar nova dignitat, també literària, a la variant algueresa del català, que avui el poble alguerès accepta, encara i sense dificultats, com una cosa sua i com un patrimoni que val la pena defensar i tutelar.

— Una gran dificultat, sota l'aspecte dels subsidis didàctics, és la mancança de gramàtiques específiques de l'alguerès.

Les que tenim són dels principis del segle i doncs anteriors a la unificació i acceptació de les normes ortogràfiques.

D'altra part, no hi ha gramàtiques catalanes que tinguin en la justa consideració les peculiaritats de la variant de l'alguerès.

Un dels fundadors de l'Escola, Mn. Josep Sanna, malauradament mort tres anys fa, ha publicat el primer Diccionari català de l'Alguer.

— Altra dificultat considerable és que la gent que freqüenta l'Escola d'alguerès, com d'altra part tots els algueresos, són estat escolaritzats en italià, és a dir, amb els criteris ortogràfics i gràfics de la llengua italiana, i no és absolutament fàcil fer entendre i acceptar que cada llengua té un seu sistema fonètic i gràfic.

Les dificultats específiques de l'ensenyament de l'alguerès són conseqüència de situacions sociolingüístiques ben clares.

Problemes sociolingüístics

— L'alguerès ha estat, per segles, una llengua exclusivament parlada.

— En aquests segles l'alguerès ha conservat molts arcaïsmes.

— L'alguerès ha incorporat també una certa quantitat de sardismes i, sobretot en aquest últim segle, d'italianismes.

— L'alguerès ja no és més la primera llengua o la llengua dominant.

— Una bona part de aquells qui parlen, indiferentment o alternativament, italià i alguerès no pensen en alguerès.

— Per un fenomen típic, universal i lligat a la industrialització, s'estan perdent moltes professions i amb elles bona part del lèxic propi i més característic de la variant algueresa.

— Els pares ja no parlen als fills en alguerès, a part poquíssimes excepcions.

Les noves generacions no parlen més habitualment la llengua.

— La situació de petita comunitat (màxim 20.000 catalanoparlants) no afavoreix la formació de una literatura autòctona, és a dir, d'una literatura que faci possible la natural evolució i l'enriquiment de la llengua.

— La posició de separació geogràfica, i conseqüentment d'aïllament de la resta del Paísos Catalans, fa faltar a l'Alguer un dels elements fonamentals per l'evolució de una llengua, que és el contacte i les relacions normals i contínues entre les comunitats que parlen la mateixa llengua.

Això té com a conseqüència principal i com efecte més negatiu que tots els processos de renovació o evolució lingüística (lèxic de la burocràcia o el lèxic específic dels usos formals, els neologismes tècnics, científics, esportius, i tot el que en una llengua moderna naix d'una normal i espontània dinàmica sociolingüística), a l'Alguer pateixen de crònic immobilisme o són lentíssims.

Trobar solucions adequades a aquest problema no és fàcil tampoc perquè, per les raons que havem dit i per moltes altres, l'alguerès és una varietat del català absolutament singular i de fet no hi ha, en el àmbit dels altres Paísos de llengua catalana, ninguna situació sociolingüística que pugui ésser emblemàtica o exemplar per l'Alguer, i a la qual l'Alguer pugui mirar i fer referència, adoptant conseqüentment solucions ja experimentades.

De totes maneres una de les condicions per començar a resoldre els problemes lingüístics de l'Alguer és que tots els qui s'interessen a la solució de aquests problemes donin contributs efectius, també a nivell operatiu, perquè a l'Alguer la llengua catalana tengui encara possibilitats de sobreviure, i a l'hora de fer projectes i elaborar estratègies pel futur, no siguin excessivament idealistes.

I això s'ha de fer, en forma conjunta i unint totes les energies i les forces culturals i polítiques, en general a tots els nivells i naturalment també a nivell escolàstic, ara que l'escola no té formes institucionalitzades públiques i demà, quan i si l'alguerès o la variant algueresa del català entrarà en les escoles de l'estat en aplicació del bilingüisme, per una llei nacional o de la regió autònoma sarda.

Tenc la convicció absoluta que l'alguerès, per tota una sèrie de motivacions, i sobretot per la situació de absoluta emergència, té possibilitat de sobreviure únicament si està profundament lligat i arrelat a la situació de l'Alguer. En altres paraules:

- + si és cert i inconfutable que l'alguerès, per continuar a ésser allò que avui és, és a dir, un dialecte o una varietat de la llengua catalana, i per assegurar-se un futur també com llengua escrita, ha de tenir en compte i uniformar-se a l'estàndard general del català, sobretot pels usos més formals,
- + és igualment segur que en aquest procés de recuperació i de salvaguarda hem de posar moltíssima atenció a no perdre els contactes amb la llengua parlada a l'Alguer, si no volem provocar, i en forma accelerada, la mort natural de l'alguerès.

Bona part del problema, o un dels aspectes més problemàtics de la qüestió, és trobar formes concretes que siguin estratègicament possibles i tàcticament vàlides per un harmònic equilibri entre la necessitat de no perdre els contactes amb els algueresoparlants habituals i l'exigència de salvar l'alguerès de possibles processos d'involució o d'atròfia, assegurant-li contemporàniament una evolució sense traumes.

INTERVENCIÓ DE JOSEP ROCA PONS: *La catalanística als Estats Units i al Canadà*

Fins fa poc temps el coneixement de la nostra cultura als Estats Units i al Canadà era molt limitat i es reduïa, gairebé, a les grans figures de l'art, com Gaudí, Miró i Dalí, o de la música en el cas de Casals. Aquestes figures, això no obstant, tal com s'esdevé a alguns il·lustres catalans residents a Nord-Amèrica, solen considerar-se dins d'un marc espanyol.

Pel que fa a l'ensenyament de la llengua i cultura catalanes, cal assenyalar un progrés notable, sobretot a partir dels anys 50. Cal esmentar, entre els precursors, la incansable i entusiasta Josephine de Boer i Joan Coromines pels seus cursos de la Universitat de Chicago. A partir dels anys 60 es desenvoluparen nous centres d'irradiació de la cultura catala-

na: la Universitat Catòlica d'Amèrica a Washington, la d'Illinois a Urbana, la d'Indiana a Bloomington i la de Toronto. Actualment, unes quinze universitats nord-americanes ofereixen cursos catalans. Algunes universitats no han continuat oferint els cursos catalans iniciats en el passat perquè hi ha hagut canvis en el professorat. Cal vetllar perquè els professors que ensenyen cursos catalans puguin ésser substituïts adequadament si, per algun motiu, han de deixar llurs universitats. Hi ha hagut, també, cursos esporàdics de català, aprofitant, sobretot, l'estada d'alguns professors catalans a Nord-Amèrica. Finalment, alguns professors interessats per la cultura catalana procuren incloure-la en cursos hispànics més generals, orientats tradicionalment sobre la base de la llengua castellana.

En relació amb l'ensenyament de la llengua i cultura catalanes als Estats Units i al Canadà, s'han produït, durant aquests darrers anys, uns fets que cal posar en relleu. De primer, la creació de la NACS (North American Catalan Society) l'any 1978 amb motiu de la celebració del «Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica» a Urbana, Illinois. Han seguit cinc altres col·loquis organitzats per la NACS i celebrats, successivament, a New Haven el 1980, a Toronto, el 1982, a Washington el 1984, a Tampa el 1987 i a Vancouver el 1990. Universitats de tant prestigi com les d'Illinois, Yale, Toronto, Catòlica d'Amèrica, Florida del Sud i Columbia Britànica han cooperat, respectivament, a la celebració dels sis col·loquis al·ludits, dels quals s'han publicat les Actes, amb l'excepció del darrer, que ho seran aviat. La NACS publica també un butlletí informatiu. Un altre esdeveniment important és la creació de *Catalan Review*, que ja ha publicat vuit números entre els quals extraordinaris dedicats a J. V. Foix, a Mercè Rodoreda i a Ramon Llull.

Talment com en el Regne Unit, els cursos catalans són oferts als departaments d'estudis hispànics. L'ensenyament del català és anunciat als programes de les universitats que n'ofereixen cursos. Són freqüents els programes d'un o dos cursos (en aquest darrer cas, un curs es dedica a la llengua i l'altre a la literatura generalment). A la Universitat d'Indiana va crear-se un programa de quatre cursos: introducció a la llengua, lingüística, literatura antiga i literatura moderna.

Alguns estudiants s'han interessat pel català per tal de completar llurs estudis hispànics o romànics. Ben sovint, la coneixença de les nostres

grans figures literàries és per a ells un descobriment inesperat. Alguns han visitat o viscut algun temps en països de llengua catalana.

Un problema difícil de resoldre és el de la validesa del català en el programa d'estudis de cada estudiant. Cal procurar que tingui, si més no, el valor d'un *minor* i pugui influir en la qualificació final. En alguns programes, el català figura com una de les llengües estrangeres que hom pot escollir per al doctorat, com el francès o l'alemany.

L'ensenyament del català ha donat els seus fruits i, per això, s'han pogut dur a terme tesis molt valuoses. En connexió amb l'ensenyament, s'ha elevat també el nivell de la investigació. També s'ha manifestat un notable progrés en la participació catalana als congressos de la MLA (Modern Language Association) amb la creació, sovint, de noves seccions dedicades a temes catalans.

En lingüística han predominat, en la investigació, els estudis històrics, bé que no ha mancat l'atenció a d'altres aspectes, especialment, a la sociolingüística. En la literatura antiga s'han atès amb brillantor algunes de les nostres grans figures, com Llull, Eiximenis, la gran prosa dels segles XIV i XV i, certament, Ausiàs March. Entre els moderns, Oller ha desvetllat un gran interès, però els més estudiats han estat fins ara, Josep V. Foix, Salvador Espriu i Mercè Rodoreda, sobre els quals s'han dut a terme molts treballs. La història ha comptat també grans investigadors, especialment del període medieval. Igualment, altres disciplines han estat ateses, com la sociologia, la política i —no cal dir-ho— l'art, especialment les grans figures esmentades.

INTERVENCIÓ D'ARTHUR TERRY: *L'ensenyament del català a la Gran Bretanya*

I

L'ensenyament del català a la Gran Bretanya, com sabeu, ja té una tradició bastant llarga, que en certs casos es remunta als anys 50, o sigui a la nostra època de postguerra. Aquesta primera etapa, que va reflectir la presència de certs exiliats distingits i l'entusiasme d'uns quants catalanòfils britànics, ja ha passat a la història. El que ha vingut

a substituir-la, sobretot en els últims anys, ha estat més que res una època de normalització que correspon en gran part a l'evolució recent del mateix Estat català.

En aquest sentit, cal destacar abans de tot el paper fonamental que han jugat la Generalitat de Catalunya i d'altres entitats culturals autòctones a fomentar els estudis catalans al nostre país. Si en aquest moment a més de la meitat dels nostres departaments d'Hispaniques s'hi donen cursos de català, és degut sobretot al nombre de lectorats subvencionats darrerament per la Generalitat. En la pràctica, això vol dir que a certes universitats com Manchester i Salford —molt pròximes geogràficament— s'hi ha pogut establir l'ensenyament del català d'una manera definitiva, i també que a d'altres centres on ja s'estudiava el català —em refereixo sobretot a Oxford i Londres— hem presenciat una expansió de possibilitats molt notable, i gairebé imprevisible tres o quatre anys endarrera. I si volem un símbol d'aquesta expansió, podem assenyalar la creació de la primera càtedra de català a Anglaterra, la Càtedra de Català de les Illes Balears de la Universitat de Sheffield, dotada per la Universitat de Palma de Mallorca i concedida, amb molta justificació, al nostre amic i col·lega Alan Yates. (Cal afegir que aquesta iniciativa forma part d'un projecte més vast, que, a partir d'aquest any, ha de comprendre un sistema d'intercanvi de cursos entre els alumnes mallorquins i els de Sheffield.)

Ara vull parlar una mica d'alguns dels cursos que acabo de mencionar. Aquí, cal tenir en compte l'estructura habitual de la carrera d'Hispaniques a les universitats angleses, que dura normalment tres anys —quatre, si hom passa un any a l'estranger— i que se centra obligatòriament en els estudis de llengua i literatura castelleses i, les més vegades, de literatura hispanoamericana. Dintre d'aquest esquema bàsic, se sol fer una combinació de cursos obligatoris i opcionals, de manera que els cursos de català (igual que els de portuguès) queden només com a opcions. Malgrat això, com que tots els alumnes han de triar un cert nombre d'opcions, amb una mica d'ingenuïtat, sempre és possible construir uns cursos de català atractius i seriosos dins les esclertes que deixen els cursos obligatoris. Donat que el curs sencer és de tres anys, seria normal començar l'estudi de la llengua al segon any i continuar-lo fins al final del

curs, suplementant-lo amb un curs de literatura en aquest tercer any. Al mateix temps, com que el sistema és prou flexible, hom pot notar certes variacions interessants entre un departament i altre. Com a situació *normal* podem citar l'exemple de Southampton, on hi ha un curs de llengua elemental al segon any i un altre curs de literatura contemporània a l'any següent. (A Southampton tenen un lector de la Generalitat, que comparteixen amb la Universitat de Bristol.) En canvi, al Westfield College de la Universitat de Londres, on hi ha tot un grup de medievalistes distingits, es pot estudiar la literatura catalana de qualsevol època, i fins i tot una mica de dialectologia. (Westfield és un dels pocs departaments que tenen alhora una lectora i un professor de llengua i literatura catalanes permanent.)

Un dels avantatges de tenir lectors i lectores d'origen català és la manera en què la seva presència ajuda a difondre l'interès per la situació actual de Catalunya. En la meua opinió, un dels èxits de l'ensenyament del català al nostre país ha estat el desig de situar els estudis estrictament acadèmics dins un context més ample que faci entendre una mica la mentalitat catalana i la seva situació davant la resta del món. Així a Oxford s'hi acostuma donar cada any una sèrie de conferències sobre la cultura catalana contemporània, algunes de les quals són adreçades a alumnes no-hispanistes. I a Salford, que és un dels llocs on els estudis catalans tenen més empenta en aquest moment, ofereixen un curs de quart any sota el títol, simplement, de «Catalunya», centrat fins ara en la història de Catalunya, però que a partir d'aquest any s'ha d'enfocar en diversos aspectes de la situació actual: sociolingüística, arts i cultura, economia, etc. Més tard, si hi ha temps, voldria parlar una mica dels mètodes d'ensenyament i també d'aquest «context més ample» que acabo d'esmentar. De moment, però, acabo amb una cita del resum de l'última reunió de Professors de Català a la Gran Bretanya que va tenir lloc a Londres al mes d'abril d'aquest any: «Si s'ensenyava català a la Gran Bretanya», diu, «és gràcies a l'existència dels departaments i a l'obertura dels hispanistes». I també, afegiria jo, a la generositat extraordinària de les institucions catalanes i a la intel·ligència i l'esperit constructiu de tots els catalans joves que han vingut darrerament a les nostres universitats.

II

Ja he dit que parlaria una mica dels mètodes d'ensenyament, i també de l'ambient dins el qual treballem a Anglaterra. M'imagino que en l'essencial els mètodes d'ensenyar la llengua no deuen diferenciar-se gaire aquests dies d'un país a altre: pràctiques de conversa, treballs de laboratori, vídeos, etc. Cal dir, noresmenys, que al nostre país disposem d'unes eines molt concretes i útils que són la *Gramàtica catalana* de Joan Gili, ja revisada més d'una vegada, i l'admirable *Teach Yourself Catalan* d'Alan Yates, que ja ha arribat a la setena edició, i que aviat ha de sortir en una versió nova, també molt revisada. A més d'això, hi ha molts departaments on fan servir la versió original de *Digui, digui*, i ja s'ha preparat una adaptació d'aquest curs per a estudiants anglesos que, malgrat certs problemes de tipus contractual, esperem que es publicarà aviat.

En termes més generals, s'ha de confessar que el nombre d'alumnes de català a Anglaterra en un moment determinat sol ésser bastant reduït. (En un departament típic, tindríem de sis a dotze estudiants, dividits normalment entre els dos anys finals.) Atès que la situació econòmica de les universitats britàniques ha empitjorat molt aquests últims anys, i que certs departaments, fins i tot d'Hispaniques, s'han hagut de tancar, el fet que l'ensenyament del català s'hagi pogut mantenir i fins expandir sota unes condicions no massa favorables sembla un bon auguri per al futur. Mentrestant, la possibilitat de treballar amb un petit nombre d'alumnes comporta certs avantatges: a Oxford, per exemple, on solen tenir alumnes de diverses facultats, es pot treballar amb cada estudiant aquell material que més li interessa: teatre, novel·la, literatura medieval o moderna, lingüística, etc., i a d'altres universitats hom ha pogut crear una atmosfera diguem de comprensió mútua entre alumnes i professors que ha contribuït força a la popularitat dels cursos.

Finalment, dos mots sobre allò que n'he dit l'«ambient» que, tot i que no afecti directament la qüestió de l'ensenyament, forma una part essencial de la projecció de la cultura catalana al nostre país. Primer, cal celebrar un cop més la contribució de les entitats catalanes, i sobretot de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, en patrocinar les visites de conferencians i en establir tota una sèrie de beques per a alumnes britànics que volen estudiar a Catalunya. (També cal saludar la iniciativa de la

Institució de les Lletres Catalanes en fer venir a Anglaterra l'any passat l'exposició «800 Anys de Literatura Catalana», que es va presentar amb molt èxit en diversos centres universitaris, acompanyada al més sovint de conferències i discussions a càrrec de professors catalans i anglesos.)

No puc acabar sense esmentar les entitats britàniques que continuen fent possible aquest tipus de col·laboració: l'Anglo-Catalan Society, que ja té una llarga història, i el nou grup de Professors de Català, que s'ocupa d'una manera molt concreta de qüestions d'ensenyament i que cada any organitza una jornada de discussions a Londres. En fi, tota una sèrie d'iniciatives ben pensades i ben coordinades que han sabut aprofitar-se amb molta intel·ligència de les condicions que he volgut descriure.

INTERVENCIÓ DE MIQUEL RENU I TRESSERAS: *El català a l'exterior*

La política de normalització lingüística que duu a terme actualment el govern de la Generalitat té com a objectiu central l'extensió de l'ús social de la llengua catalana a Catalunya, però al costat d'aquest objectiu central la política lingüística de la Generalitat té altres objectius importants, entre els quals cal situar la projecció exterior de la llengua catalana.

Sens dubte és fonamental que la llengua catalana esdevingui la llengua d'ús general en el seu territori, però també és important que des de l'exterior sigui coneguda i respectada la realitat lingüística catalana.

Un aspecte d'un relleu singular en la projecció internacional de la llengua catalana és el reconeixement del català a les institucions europees, que ha estat possible gràcies a l'esforç conjunt de totes les forces polítiques catalanes representades al Parlament Europeu, al suport del Parlament de les Illes Balears i del Parlament de Catalunya i al treball de des-tacades organitzacions cíviques.

Ara bé, són encara diversos els passos que caldrà fer fins que no es compleixi en la seva plenitud la resolució del Parlament Europeu sobre la llengua catalana (per exemple el Govern Espanyol continua paralitzant el procés d'incorporació del català al programa Lingua o a les escoles europees) i per entendre de forma efectiva l'ús del català en el marc de les institucions europees, si bé és cert que l'oficina de la Comissió de les Comunitats que s'ha obert a Barcelona ja està en condició d'atendre en

català. En aquest sentit la Direcció General de Política Lingüística i el Patronat Català Pro Europa han signat un acord de col·laboració per a la realització de gestions conjuntes, l'edició de materials, etc., amb vista a promoure la presència del català en el marc de les institucions comunitàries.

També dins del marc de les Comunitats Europees, convé esmentar la participació d'un representant de la Direcció General de Política Lingüística en les reunions del grup de treball IV constituït en el si de l'Assemblea de Regions d'Europa per al tractament de la promoció cultural, el qual s'ocupa en diverses ocasions de les qüestions lingüístiques.

És oportú d'esmentar, així mateix, la col·laboració o la presència de la Direcció General de Política Lingüística en simposis, conferències o altres tipus de reunions d'estudi i reflexió sobre la situació lingüística europea i els models de funcionament de les comunicacions lingüístiques, institucionals o no, en el si d'Europa.

Un altre aspecte destacat de la política de promoció del coneixement i del respecte de la realitat lingüística catalana és la participació, sovint conjunta amb representacions d'altres territoris de l'àrea lingüística catalana, en exposicions i fires internacionals sobre la llengua (a París, Frankfurt, Ginebra, Lisboa, Madrid, etc.). Escau en aquest punt també que em refereixi a les accions conjuntes del Departament de Cultura i del Departament de Comerç, Consum i Turisme adreçades a difondre la imatge lingüística i cultural catalana als turistes que visiten Catalunya.

Ara bé, un vessant d'especial transcendència pel que fa a la projecció exterior del català és la promoció de l'ensenyament del català a l'exterior. En aquest sentit, cal destacar la creació l'any 1988 per part de la Generalitat de la Comissió per a la promoció de l'ensenyament del català a les universitats de fora de l'àmbit territorial de Catalunya, gestionada de forma conjunta pels departaments d'Ensenyament i Cultura de la Generalitat i que compta amb la participació de representants de les universitats catalanes. Des d'aquesta comissió s'han dut a terme nombroses actuacions, que arrenquen de la realització i de la difusió d'un cens anual dels centres que organitzen cursos de català a l'exterior (universitats, centres de formació d'adults, casals...). Les dades actuals ens ofereixen un panorama clarament favorable, fruit de l'increment constant que especialment en els darrers quatre anys ha viscut l'ensenyament del català al món. Aquestes

dades són que hi ha 142 centres, dels quals 105 són universitats, que fan ensenyament del català fora del seu domini lingüístic. Per països destaquen Alemanya amb 34 centres, el Regne Unit amb 17 centres, França amb 15 centres i Estats Units amb 14 centres.

A partir del coneixement de l'estat de l'ensenyament del català arreu del món, la comissió dissenya un programa que tendeix, d'una banda, a completar el mapa de centres on s'ensenyava el català i, de l'altra, a donar suport als centres que ja fan aquest ensenyament.

Quant a la promoció de l'ensenyament del català en nous centres, la comissió defineix una línia de contactes amb centres universitaris que permeten la realització d'una convocatòria anual de noves places de lector de català que reben suport econòmic, més o menys important segons les circumstàncies, de la Generalitat. En aquest sentit és oportú d'assenyalar que són 26 les universitats estrangeres que han creat per acord amb la Generalitat noves places de lector de català, convocades al «Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya», i que, a més de les que acabem d'esmentar, hi ha 19 universitats estrangeres que han rebut un ajut econòmic de la Generalitat per a l'establiment de lectorats de català. Així mateix, la comissió impulsa contactes amb les universitats més prestigioses per a la creació de càtedres de llengua i cultura catalanes, com la que recentment ha estat constituïda, sobre la base d'un acord previ entre la Generalitat i la Universitat de la Sorbona, a càrrec de les institucions franceses.

Pel que fa al reforçament de les condicions de l'ensenyament ja existent, els departaments de Cultura i d'Ensenyament de la Generalitat publiquen el butlletí «FIL» (Full Informatiu del Lector) adreçat especialment als ensenyants de català a l'exterior, han elaborat i editat un *Marc orientatiu per a l'estudi del Català fora del seu domini lingüístic*, amb tres propostes diferents de programes per als cursos (a) Català llengua moderna, b) Introducció a la llengua catalana i c) Introducció a la literatura catalana) i duen a terme un pla de formació dels professors de català a l'exterior, amb unes jornades que es fan cada any durant el mes de juliol, i amb altres formacions, com les que, per raó de les dificultats de desplaçament, s'han programat a Amèrica darrerament, concretament a Rosario, Caracas, Mèxic i Montevideo, per als professors de català a la zona.⁶ D'altra banda, la Direcció General de Política Lingüística ha col·laborat amb l'Oficina Catalana de Frankfurt, els Estudis Universitaris de Vic, la

Fundació Congrés de Cultura Catalana i l'Ajuntament de Gironella en diverses iniciatives adreçades a la formació de professors de català per als centres de formació d'adults alemanys i a la realització de cursos de perfeccionament a Catalunya per a alumnes de català a l'estranger.

També es dedica una atenció important des de la Direcció General de Política Lingüística a la tramesa de material pedagògic i complementari als centres on s'ensenya el català arreu del món. En la mateixa línia, els departaments d'Ensenyament i de Cultura de la Generalitat col·laboren, amb el suport de la Corporació Catalana de Ràdio Televisió, per a la incorporació d'una programació en català dins de les emissions educatives del satèl·lit Olympus.

Una altra activitat d'especial interès que duu a terme la Direcció General de Política Lingüística per donar suport a l'ensenyament de català a l'exterior és l'organització del certificat internacional, del qual es va fer durant l'any 1990 la primera convocatòria. A la convocatòria de l'any 1990, duta a terme a quatre ciutats europees (Brussel·les, Frankfurt, Lió i Perpinyà), es van inscriure 126 persones, de les quals 113 van obtenir el certificat. A la convocatòria de l'any 1991, duta a terme a nou ciutats europees (Brussel·les, Frankfurt, Lió, Londres, Madrid, Nàpols, París, Perpinyà i Tolosa de Llenguadoc) i dues ciutats americanes (Mèxic i Montevideo), es van inscriure 207 persones, de les quals 173 van obtenir el certificat. Fins ara les convocatòries del certificat internacional s'han fet del segon nivell (el corresponent al nivell l·lindar) dels tres previstos a l'Ordre 24 de gener de 1991 de creació dels certificats internacionals de català (DOGC 1405), però s'ha fet ja l'experimentació del nivell més bàsic i s'han iniciat també els treballs de preparació de la posada en funcionament del tercer nivell.

A més, la Direcció General de Política Lingüística s'ha incorporat, com un dels membres fundadors, a ALTE (Association of Language Testers in Europe), una associació d'organismes europeus que expedeixen certificats internacionals de llengua, la creació de la qual va ser decidida en una reunió precisament a Barcelona el mes de novembre de 1990 i que enguany s'ha constituït oficialment com a Grup Europeu d'Interès Econòmic. Formen part d'ALTE la Universitat de Cambridge, la Universitat de Perusa, la Universitat de Lisboa, l'Institut Goethe, l'Aliança Francesa, l'Institut Cervantes, CITO i la Generalitat de Catalunya.

D'altra banda, s'ha produït la incorporació del català als certificats expedits per la International Certificate Conference, que té la seva seu a Alemanya i que compta amb una implantació ben important a Alemanya. La primera convocatòria del certificat internacional de català de la International Certificate Conference es farà a l'abril de l'any 1993.

A les actuacions empreses per la Generalitat de Catalunya per a la promoció de l'ensenyament del català a l'exterior s'ha procurat tenir en compte i potenciar les associacions representatives dels estudiosos i ensenyants de la llengua i la literatura catalanes a l'exterior, com l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, amb la qual la Direcció General de Política Lingüística va signar l'any passat un acord de col·laboració, l'Anglo-Catalan Society, la North-American Catalan Society, la Deutsch-Katalanische Gesellschaft, l'Associazione Italiana di Studi Catalani i l'Association Française des Catalanistes.

Com he assenyalat a l'inici d'aquesta intervenció, la part fonamental dels esforços de la política lingüística de la Generalitat s'adrecen a les accions destinades a la normalització lingüística de Catalunya, però considerem essencial de promoure el reconeixement i la difusió de la realitat lingüística catalana a l'exterior.

